

Goudjakhalzentraining

in Burgers' Zoo

door: Sanna Verduin, dierversorger zoogdieren, met dank aan: Jan Veldhuis, Wilco Limpers en Theo Kruse
foto's: van de auteur

Op 31 mei 2016 zijn er in Burgers' Zoo twee goudjakhalzen *Canis aureus* geboren. En op 8 juni 2017 was het weer raak, vijf jongen in het tweede nestje. Toen liepen er dus negen goudjakhalzen rond in het verblijf. In 2018 waren de jonge jakhalzen oud genoeg om overgeplaatst te worden. Er was alleen één groot probleem, namelijk dat zij nog niet gesekst of gechipt waren en dat ze zich moeilijk lieten vangen!

Vanuit mijn opleiding (docent kennismanager recreatie en gezelschapsdieren) ben ik een onderzoek gestart naar het gedrag van de goudjakhalzen in Burgers' Zoo en naar de mogelijkheden om de dieren te trainen en ze minder schuw te maken.

Schuwe dieren

Goudjakhalzen zijn erg schuw; zodra de dierversorger in het verblijf komt schieten zij in hun holen onder de grond. De jakhalzen zijn ook bijna altijd buiten en zijn weinig in hun binnenverblijf. Het is dus van belang voor de jakhalzen en de dierentuin dat de jakhalzen minder schuw worden, zodat ze uiteindelijk gechipt en gesekst kunnen worden om zo naar een andere dierentuin te kunnen verhuizen. Hierdoor zal er meer rust in het jakhalzenverblijf ontstaan, zullen de jakhalzen minder stress ervaren en hebben de dierversorgers een beter beeld van hun dieren. Zo is de hoofdvraag ontstaan voor het onderzoek: "Hoe kunnen de jakhalzen in Burgers' Zoo zodanig aan de dierversorgers wennen dat hun schuwheid minder wordt?"

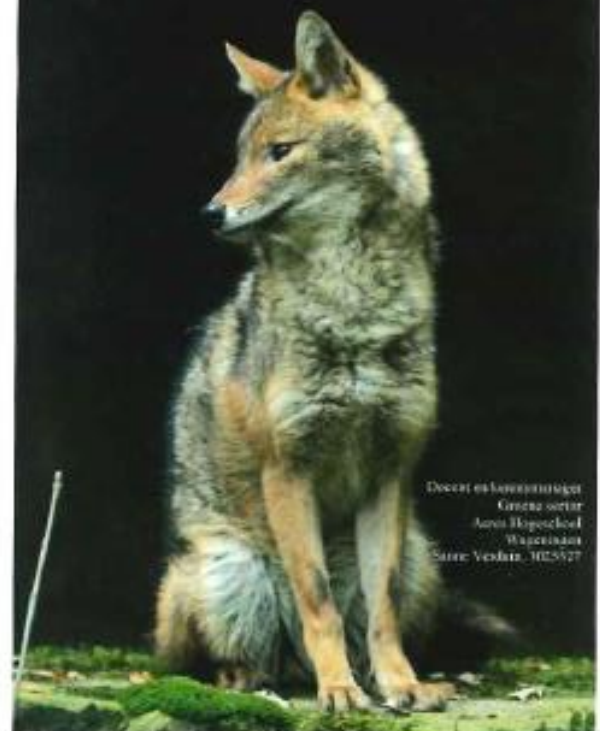
Waar komt het schuwe gedrag van de jakhalzen vandaan?

Eerst is er gekeken naar een mogelijke verandering in de omgeving en het gedrag van de jakhalzen in vergelijking met de voorgaande jaren. Uit het onderzoek is gebleken dat er niets is ver-

Voorzijde van het onderzoeksrapport

Jakhalzen Burgers' Zoo

Hoe kunnen de jakhalzen in Burgers' Zoo zodanig wennen aan de dierversorgers dat hun schuwheid verminderd wordt?

anderd in het verblijf en het gedrag van de jakhalzen. Jakhalzen zijn nu eenmaal van nature erg schuwe dieren. Het vorige koppel jakhalzen binnen de dierentuin was ook erg schuw. Er is ook nooit aandacht besteed aan een verandering van deze situatie omdat daar geen behoefte aan was. Er is ook gekeken of de jakhalzen last hebben van extra prikkels van buitenaf. Tijdens de observaties bleek dat je in het buitenverblijf van de jakhalzen altijd de bezoekers kon horen en ze ook altijd zag. Dit leek een goede verklaring te zijn waarom de jakhalzen zich altijd onder de grond bevonden op beschutte plekken. Daarom is er gekeken naar het toepassen van verrijking om het gedrag boven de grond te stimuleren. Er is zelfs een keer een sneeuwpop gemaakt waar overal hondenbrokken in verstopt waren. Dit vonden de jakhalzen in het begin heel erg eng omdat het best wel groot was, maar uiteindelijk toonden ze toch interesse. Er werd veel gedaan met voerspreiding en verandering in het soort verrijking van de jakhalzen. Dit heeft ze erg gestimuleerd om zich meer te laten zien. Ook is er gekeken naar de mogelijkheid om

Voorbeeldpagina observatietabel uit het onderzoeksrapport

7.4 Observatie-tabellen

Tijdens de observatie van de jakhalzen in Burgers' Zoo is er een tabel bijgehouden waar alle informatie en waarneming in zijn genoteerd.

Datum	Tijd observatie	Moment min	Aantal jakhalzen	Bijzonderheden
18-08-17	14:00 - 14:30	20	1	
		27	1	
Samenvatting: ei, groente en fruit gevoerd rond de hollen. Verzorger zat op een steen midden in het verblijf maakt geen geluid. Ze durven naar boven te komen.				
19-09-17	15:00 - 15:30	15	1	
		25	2	
		27	1	
		28	1	
Samenvatting: ei, groente en fruit gevoerd rond de hollen. Verzorger zat op een steen midden in het verblijf maakt geen geluid. Ze durven naar boven te komen.				
25-09-17	09:00 - 9:30	13	1	
		14	3	Acht min na observatie weer zichtbaar
	13:00 - 13:00	11	1	
		27	2	
	15:15 - 15:45	-	-	Niks gezien
Samenvatting: Verzorger zat op een steen midden in het verblijf maakt geen geluid. s' ochtends met hondenbrokken gevoerd s' middags met groenten en fruit, ze hebben voorkeur voor hondenbrokken.				
26-09-17	10:30 - 11:00	4	1	één jakhalz heen en weer gelopen
		15	-	Extra gevoerd
		16	1	één gegopen en leek om zich heen dertien min na observatie weer zichtbaar
	13:30 - 14:00	8	1	Rijlen
		22	2	Lang kijken, overlopen ander hol
		25	3	Lang eten, overlopen ander hol
Samenvatting: Verzorger zat op een steen midden in het verblijf maakt geen geluid. s' ochtends met groente en fruit gevoerd s' middags met hondenbrokken, ze hebben de voorkeur voor hondenbrokken.				
02-10-17	10:25 - 11:10	1	-	Verblijf schoongemaakt, hondenbrokken verspreid

14 DECEMBER 2017, SARINNE VERDUIJN, 3025527 70

bepaalde delen van het verblijf af te schermen met riet om zo minder prikkels door te laten.

Welke methodes zijn het meest effectief om de jakhalzen op te sluiten in hun binnenverblijf?

Om de jakhalzen in het binnenverblijf te krijgen moesten ze eerst gewend raken aan verzorgers in hun verblijf. De jakhalzen zijn bijna nooit in hun binnenverblijf, daarom is ervoor gekozen om te beginnen met de training in het buitenverblijf. Er is daar zoveel mogelijk tijd met de dieren doorgebracht om ze te laten wennen. Tijdens het schoonmaken en ramen zemen in het verblijf is er voer verspreid om de jakhalzen uit te dagen om boven de grond te komen en om de verzorgers te linken met iets positiefs: namelijk "voer". Er zijn veel verschillende soorten voer geprobeerd om te kijken waar de jakhalzen het beste op reageerden. Door het verspreiden van hondenbrokken door het verblijf waren ze langer bezig met eten en voor een stukje vlees durfden de jakhalzen net iets dichterbij te komen.

Uiteindelijk is er iedere dag iemand in het buitenverblijf gaan zitten voor drie à vier uur per dag. Bij iedere observatie is er genoteerd wat er per minuut gebeurde. Iedere week werd er gevarieerd met voedsel, locatie, geluid, houding, verrijking enz. Eerst werd er geobserveerd vanaf een steen in het midden van het verblijf. Vanaf de steen was er een goed overzicht over het verblijf en de drie hollen waar de jakhalzen vaak inzaten. Uiteindelijk is de locatie verplaatst naar het laagste stukje van het verblijf, tegen een boom. De observator maakte zich klein, maakte geen beweging en geluid. In het begin werkte dit het beste, de jakhalzen schrokken al van iedere beweging die je maakte en van het voer dat er naar ze toe gegooid werd om ze te belonen. Daarom is ervoor gekozen om het voer eerst te verspreiden door het buitenverblijf en de hollen, en dan op de vaste plek te gaan zitten. Na een aantal weken durfden de jakhalzen steeds dichterbij te komen en geleidelijk aan ging de verzorger iets meer bewegen en geluid maken. Het publiek en de verzorgers merkten echt een

Voorbeeldpagina onderzoeksplanning uit het onderzoeksrapport

7.5 Planning onderzoek

Voor het onderzoeksplan en de observaties is er een planning gemaakt die tijdens het onderzoek soms is aangepast.

Activiteit	Uitwerking	Doelen onderzoek	Week nummer
Plan van aanpak opzet	Planning en leerwerkovereenkomst maken		37
Plan van aanpak uitvoeren	Alle negen verplichte onderdelen uitschrijven	Geluid wel en niet maken tijdens observatie	38
Plan van aanpak uitvoeren	Observeren en notuleren	Observeren bij het maken van veel geluid	39
Plan van aanpak uitvoeren	Mullen Vivian Observeren bij het maken van weinig geluid en 1 verrijkingmethode toepassen	Verschillende soorten voer tijdens observatie	40
Plan van aanpak aanpassen		Ander locaties van onderzoeker	41
Plan van aanpak uitvoeren	Blackboard	Herhaling van observatie	41
Herfsteektoern		Voedsel richting de schuif van het binnen verblijf verspreiden tijdens observatie	42
Zelfstudieweek			43
Theoretisch informatie opzoeken			44
Informatie verzamelen/ observeren en notuleren		Onderzoeker voor het binnen verblijf observeren	45
Informatie verzamelen/ observeren en notuleren		Nieuwe kist in verblijf 2	46
Informatie verzamelen/ observeren en notuleren		Verblijf 2 introduceren, en geluiden en bewegingen maken tijdens observatie	47
Onderzoekverslag uitwerken		Onderzoeker dichterbij het binnen verblijf tijdens observatie	48
Onderzoekverslag uitwerken		Onderzoeker bij de schuif tijdens observatie	49
Proefonderzoek uitvoeren		Schuif dicht doen tijdens observatie	50
Onderzoekverslag aanpassen			51

14 DECEMBER 2017, SARINNE VERDUIJN, 3025527 42

verschil. De jakhalzen waren vaker en langer zichtbaar. Helaas waren de omwonenden iets minder blij, omdat de jakhalzen nu ook veel meer aan het roepen en huilen waren.

Toen de jakhalzen meer gewend waren aan de verzorgers is de groep ook socialer geworden. Er werd onderling veel meer gespeeld en gestoeid. Na iedere training werd er voer gelegd op de plek waar de verzorger had gezeten en verspreid richting het binnenverblijf. Zo is de training langzaam naar het binnenverblijf verplaatst. Op de gang voor het binnenverblijf van de jakhalzen is een stoel neergezet waar gedragen kleren van de verzorgers op lagen. Hierdoor konden de jakhalzen wennen aan de geur van de verzorgers en zo ook aan hun aanwezigheid. De training werd voortgezet door in de gang tegenover het binnenverblijf van de jakhalzen te gaan zitten.

De jakhalzen vonden het binnenverblijf veel spannender. Vaak stond de volwassen vrouw voor de schuif om naar binnen te gaan en liet zij er

niemand doorheen. De volwassen man was vaak al binnen en schoot dan soms naar buiten vanwege het dominante gedrag van de vrouw, waardoor de hele groep jakhalzen naar buiten schoot en je ze soms de hele dag niet meer naar binnen kreeg. Omdat de jakhalzen het binnenverblijf spannend vonden is ervoor gekozen om de hendel van de schuif te verplaatsen naar de andere kant van de gang, waardoor de verzorger niet recht voor het verblijf hoeft te staan om het verblijf met behulp van de hendel af te sluiten.

De vangactie

Na drie maanden trainen en onderzoek, kwam de dag waarop we de jakhalzen wilden vangen. Met een aantal verzorgers en de dierenarts stonden we klaar om aan de slag te gaan. Toen was het zo ver: de jakhalzen kwamen allemaal tegelijk in het binnenverblijf toen er gevoerd werd. Alleen de volwassen vrouw bleef buiten. Dus konden de jakhalzen worden opgesloten om ze te seksen en te chippen. De schuif was tot dan toe nooit helemaal dicht geweest, dus niemand wist hoe de jakhalzen zouden reageren. Van tevoren zijn er ook extra kisten in het verblijf gezet waar ze een aantal weken aan hebben moeten wennen. De jakhalzen reageerden gelukkig bijzonder rustig. Twee jakhalzen sprongen naar de schuif en daarna schoten ze allemaal een kist in. Hier waren we erg blij mee; een hele opluchting. In totaal waren er acht jakhalzen binnen, de volwassen man en zeven jongen.

De vangactie was geslaagd! Alles is volgens plan verlopen, geen gewonden en de volgende dag kwamen de jakhalzen (nog wel twijfelend) toch weer in hun binnenverblijf toen er gevoerd werd. Deze training was vooral een investering in tijd omdat de jakhalzen erg schuw waren en sommige jongen nooit boven de grond kwamen. De verrijking is rustig opgebouwd zodat er niet te veel stress in de groep zou ontstaan. Dus met geduld, verrijking en de juiste houding is het gelukt om de jakhalzen aan de diervverzorgers te laten wennen zodat hun schuwheid minder is geworden en ze gesekst en gechipt konden worden.